

(ne)prilika. To djelo sadržava i održava karakter, stav, htijenje, narodnosna i vjerska načela njegova autora. Ova je knjiga zanimljivo štivo i kompendij dubrovačkih prilika na prijelazu XVIII. u XIX.

stoljeće, u čijem središtu stoji sveobuhvatno leksikograf Joakim Stulli.

Petar Šimunović

OBNOVA SPOMENIKA KULTURE NA DUBROVAČKOM PODRUČJU NAKON POTRESA IZ 1979. GODINE

Potres, koji je 15. travnja 1979. godine zahvatio Crnogorsko primorje reflektirao se na dubrovačkom području jačinom od VII stupnjeva MCS u trajanju od 20 sekundi i prouzročivao razaranja u zonama Konavala i Rijeke dubrovačke, a posebno izazvao znatna oštećenja u zoni stare gradske jezgre.

Oštećenja na dubrovačkom području utvrđena su Elaboratom o procjeni šteta koji je rađen metodom komisijskih pregleda svakog pojedinog objekta, a na temelju istih kriterija, na način i po Uputstvu o jedinstvenoj metodologiji za procjenu šteta od elementarnih nepogoda ("Službeni list SFRJ", br. 17/79). Konačni sumami Izvještaj izrađen za štete na zahvaćenom području općine Dubrovnik i općine Metković, izrađen po Republičkoj komisiji SR Hrvatske, prezentiran je Saboru SRH, te je o istom vodena rasprava 22. i 23. studenog 1979. godine. Ovaj Izvještaj verificirala je i posebna međurepublička i pokrajinska komisija, koja je radila na procjeni od 12. srpnja 1979. godine do njegovog konačnog usvajanja na zaključnoj sjednici u rujnu 1983. godine.

Navedenim Izvještajem o šteti utvrđeno je da je na dubrovačkom području oštećen 1071 spomenik kulture, od čega 33 objekta fortifikacionog sistema sa ukupno 149.142 m³ građevne mase, 106 sakralnih objekata ukupne površine 17.458 m², posebno značajnih objekata (dvorci, palače i sl.) sa ukupnom površinom od 36.713 m² i 885 stambenih i poslovnih objekata ukupne površine 260.619 m².

Ovdje je posebno nužno napomenuti da su stambeni ili poslovni objekti, uključeni u popis šteta, također spomenici graditeljskog nasljeđa najviše spomeničke kategorije jer se pretežno nalaze u zoni stare gradske jezgre, koja je uvrštena u Registar spomenika kulture svjetske baštine pri UNESCO-u (Lukšor, 1979. godine).

Seizmička aktivnost tla na dubrovačkom području u prošlosti bila je predmet proučavanja, te je utvrđeno da su npr. bili teži potresi 1481. god., 1504. god., 1516. god., 1520. god. Najrazomiji potres dogodio se 6. travnja 1667. godine, kada je skoro cijeli Dubrovnik razrušen, a poginulo je više od polovice njegovih stanovnika.

Poznato je, dakle, da je stara jezgra Dubrovnika, kao i ostalo dubrovačko područje, u trajnoj opasnosti od ove vrste elementarnih nepogoda.

Činjenica da se radi o ugroženim spomenicima kulture visoke i najviše spomeničke vrijed-

nosti, govori dovoljno sama za sebe u smislu zahtjeva za rigorozno stručnim pristupom sanaciji ovih objekata, kod kojih se ne mogu primjenjivati uobičajene sanacione metode. Potrebna prethodna istraživanja, detaljna geodetska, mikroscozijska, kulturno-povijesna valorizacija, zaštitna arheološka istraživanja, arhitektonska i fotogrametrijska snimanja, kao i fotografska snimanja prethode izradi potrebne projektne dokumentacije, koja mora zadovoljiti, ne samo ascizmičko sanacione zahtjeve, već integralno rješavati i problem prezentacije objekata — spomenika kulture i u tom smislu izvršiti valorizaciju objekta i njegovo uklapanje u urbanu ili ruralnu cjelinu, te izvršiti njegovu revalorizaciju i uklapanje u potrebe suvremenog življenja.

Druga činjenica da je najveći broj objekata u određenoj životnoj funkciji (stanovanje, poslovni prostor, galerije, muzeji, sakralni objekti), znatno otežava ili usporava proces obnove jer iziskuje prethodno osiguranje zamjenskih prostora i to pretežno prostora za trajnu zamjenu, obzirom da je, Provedbenim urbanističkim planom Stare gradske jezgre ili PUP-ovima drugih kontaktnih zona (Pile, Ploče), određena prenamjena objekata, što realno zaoštava pitanja i iz domene imovinsko-pravnih odnosa.

U financijsko-materijalnom pogledu, obnova stradalih spomenika kulture na dubrovačkom području traži, također, zajedništvo čitave naše društveno-političke zajednice, što se, uostalom i realizira u vidu Društvenog dogovora na nivou Federacije o sufinanciranju sanacionih radova, kao i u činjenici da je Sabor SRH u svibnju 1986. godine donio i poseban Zakon o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika, koji je stupio na snagu 4. lipnja 1986. godine ("Narodne novine" br. 21. od 27. svibnja 1986).

Zakonom o obnovi ugrožene spomeničke cjeline Dubrovnika stvorene su zakonske pretpostavke za trajno osiguranje uvjeta i sredstava za obnovu, očuvanje i revitalizaciju starog dubrovačkog grada i njegovih povijesnih cjelina. Zakon o obnovi ugrožene spomeničke cjeline Dubrovnika regulira raznovrsnu materiju u kojoj su na specifičan način riješeni neki aspekti postojeće regulative u oblasti prostornog planiranja, građenja općenito i građenja u seizmičkim uvjetima, u normativima projektiranja i sanacijskog građenja na spomeničkim objektima, u imovinsko-pravnim odnosima

u pogledu korištenja i raspolaganja stambenim i poslovnim prostorom, te u sistemu prikupljanja, udruživanja i usmjeravanja sredstava za obnovu spomeničke cjeline Dubrovnika.

Neposredno nakon potresa od 15. travnja 1979. godine Štab civilne zaštite i građani putem mjesnih zajednica organizirali su pružanje prve pomoći najugroženijim obiteljima i pojedincima čiji su objekti stradali u potresu. Zaključkom Izvršnog vijeća Skupštine općine Dubrovnik od 17. travnja 1979. godine formiran je poseban Odbor za otklanjanje posljedica od potresa, sastavljen od 13 članova, koji je, u suradnji s ostalim društvenim tijelima radio na otklanjanju posljedica od potresa i na zbrinjavanju građana. Odbor je djelovao do osnutka Zavoda za obnovu Dubrovnika, koji je osnovan u listopadu 1980. godine. U toku rada Odbora za otklanjanje posljedica od potresa izvršena je analiza svih šteta, osigurani privremeni smještaji, te osigurana i odobrena sredstva za zajmove građanima.

Zavod za obnovu Dubrovnika osnovan je kao posebna organizacija za koordinaciju svih poslova vezanih za otklanjanje posljedica od potresa iz 1979. godine i za obnovu i revitalizaciju spomenika kulture na dubrovačkom području. Odmah po osnutku Zavod je preuzeo po-slove Odbora za otklanjanje posljedica od potresa i u prvoj godini svog djelovanja izdao 1900 uvjerenja o visini štete, odnosno uvjerenja o oštećenosti objekata, izdao, nakon detaljne analize dokumentacije, 372 uvjerenja da nije potrebna građevinska dozvola za poduzimanje radova na oštećenim objektima, te izdao 539 građevinskih dozvola za sanaciju objekata kod kojih su vršeni obimniji radovi.

Radi generalnog usmjeravanja obnove Dubrovnika, jedinstvenih stavova i programiranja, osnovan je u jesen 1981. godine pri Saboru SR Hrvatske poseban Odbor za praćenje i usmjeravanje radova na obnovi spomenika kulture na dubrovačkom području, a 1984. godine pri navedenom Odboru formirana je i posebna Stručno savjetodavna komisija, koja vodi nadzor i brigu o kvaliteti i stručnoj osnovanosti pojedinih projekata za obnovu i revitalizaciju spomenika.

Obzirom na kompleksnost problematike obnove i revitalizacije spomenika kulture uopće, a posebno unutar zaštićenih gradskih cjelina, te uzimajući u obzir činjenicu da je stara gradska jezgra Dubrovnika upisana u UNESCO-ov svjetski registar građevinske baštine, te naročito podatak da je u potresu od 15. travnja 1979. godine stradao 1071 objekt, bilo je potrebno, na prvom mjestu, utvrditi kriterije za izbor objekata po planskim, prioritetnim listama, kao i osigurati uvjete rada i razraditi metodologiju aseizmičkog ojačanja konstrukcije objekata, te njihovu integralnu obnovu, odnosno revitalizaciju i privođenje suvremenoj svrsi.

Na osnovu sagledavanja do sada, u našoj a i svjetskoj praksi, prihvaćenih znanstvenih principa,

utvrđeni su konačni, osnovni kriteriji za određivanje prioriteta, odnosno postupnosti u procesu obnove i to:

- stepen oštećenja objekta,
- veći stepen seizmičnosti lokacije objekta,
- spomenička vrijednost objekta,
- društveni značaj namjene objekta,
- urgentnost namjene po PUP-u,
- zastupljenost po vrstama objekata,
- požarna ugroženost objekta,
- operativni i tehnološki razlozi u procesu organizacije građevinskih radova,
- podudarnost sa srednjoročnim i dugoročnim programom OOUR-a i osiguranje financiranja iz drugih izvora,
- sociološki, psihološki i drugi relevantni elementi. . .

Poštivajući osnovne odredbe Zakona o zaštiti spomenika kulture, Zakona o obnovi ugrožene spomeničke cjeline Dubrovnika, Zakona o građenju, kao i ostalih relevantnih odredbi iz nacionalnih i međunarodnih Povelja, Deklaracija ili Konvencija, koje se odnose na zaštitu spomeničkog nasljeđa, te na osnovu prethodno iznesenih kriterija, 1981. godine donesen je prvi program obnove stradalih spomenika na dubrovačkom području, koji je, pod nazivom Prioritetne liste, ubuhvatao 10 objekata i to: Knežev dvor, Muzička škola, Tvrdava Sv. Ivan, Katedrala, Zgrada vijećnice, ruralni kompleks Lovorno, palača u ulici Cvijete Zuzorić, palača u ulici Miha Pracata, Biskupska palača Ston i Franjevački samostan u Rožatu. Osnovna poteškoća u prilazu obnovi stradalih spomenika ležala je u činjenici da je potres od 15. travnja 1979. godine zatekao Dubrovnik, odnosno njegov spomenički građevinski fond bez detaljne stručne dokumentacije, bilo da se radi o arhitektonskom snimku ili kulturno povijesnoj valorizaciji. Na isti način Dubrovnik 1979. godine još nije imao svoj provedbeni urbanistički plan. Sagledavanjem ovakvog stanja Zavod za obnovu Dubrovnika pokrenuo je ubrzani proces za izradu potrebne dokumentacije, u prvom redu organizirao je arhitektonsko i fotogrametrijsko snimanje objekata, arheološka i kulturno-povijesna istraživanja, restauratorske analize i posebno sufinancirao izradu izvedbenog urbanističkog plana stare gradske jezgre Dubrovnika, kako bi se prilikom obnove oštećenih objekata unaprijed znala njegova buduća funkcija.

Radovi na samoj obnovi, nakon pripremnog perioda od cca dvije godine dana, započeli su sanacijom Kneževog dvora i to 12. 04. 1982. godine. U periodu od osnutka Zavoda za obnovu Dubrovnika 1980. godine izvršeno je snimanje 130.485 m² površine spomeničkih objekata, a do sada je sanirano, restaurirano i predano na upotrebu preko 20 objekata u ukupnoj površini od 38.353 m².

Osim zaštitnih konzervatorskih radova i aseizmičko sanacionih intervencija na manjim,

pretežno sakralnim, objektima na cijelom području općine Dubrovnik ovdje će pobrojiti samo najznačajnije objekte po svojoj kulturno povijesnoj vrijednosti i značaju po svojoj funkciji: Knežev dvor, zgrada Općine (stara Vijećnica), Tvrđava Sv. Ivan, Muzička škola, Katedrala, palača u ulici Cvijete Zuzorić, palača u ulici Miha Pracata, Osnovna škola "Miše Simoni — Grad", dvorac Pucić — Crijević, Franjevački samostan u Rožatu, crkva i zvonik Franjevačkog samostana u Slanom, kompleks starih arsenala (današnje Kino, Kazalište, Kavana), stambeni objekt pred Kneževim dvorom, stambeni blok Placa — Između Polača i Gradski zvonik, a u toku su, ili pri završetku, radovi na zvoniku Male braće, zvoniku Dominikanskog samostana, muzeju Rupe, tvrđavi Revelin i tvrđavi Veliki Kaštio u Stonu. Osim navedenih radova, izgrađena su dva nova stambena objekta sa 92 stana za potrebe zamjenskog prostora za stanare objekata spomenika kulture, koji su u procesu sanacije.

Osim navedenih radova na samim objektima, izvršena je priprema arhitektonske dokumentacije za obnovu više od dvadesetak značajnih objekata unutar gradske jezgre, kao i na širem području Dubrovnika.

U toku pripremnih radova projektne dokumentacije za obnovu i revitalizaciju oštećenih

spomenika kulture, posebno značajno mjesto imaju arheološka zaštitna i sistematska arheološka istraživanja koja su, osim za upoznavanje geneze samog objekta, i od daleko šireg značaja za kulturnu povijest Dubrovnika. Među ostalim, najznačajniji nalazi svakako su oni u podzemlju dubrovačke Katedrale, gdje su, osim ostataka romaničke katedrale iz 12. stoljeća, pronađene i daleko starije građevne strukture, koje se po nekim stručnjacima mogu datirati i u polovicu 6. stoljeća nove ere. U odnosu na detaljno utvrđivanje urbanog rastera srednjovjekovnog Dubrovnika prije velikog potresa iz 1667. godine posebno su značajna arheološka otkrića u vrtu Osnovne škole "Miše Simoni", kao i na predjelu Pustijeme, gdje su pronađeni ostaci ulica i djelovi zgrada i do visine I. kata.

Restauratorska istraživanja unutar prethodno citiranih objekata koji su do sada sanirani, ili za koje je pripremljena projektna dokumentacija, također su dala niz vrlo zanimljivih podataka, koji će nakon detaljne stručne obrade i publiciranja biti također veliki doprinos kulturnoj povijesti Dubrovnika i dubrovačkog područja.

Tomislav Šuljak